

Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo
Kotnikova ulica 5
1000 Ljubljana

V Ljubljani, 30.4.2020

ZADEVA: Stališče glede implementacije Direktive EU 2019/790 o avtorski in sorodnih pravicah na enotnem digitalnem trgu

Spoštovani,

Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo je zainteresirano javnost pozvalo, naj do 30.4.2020 posreduje svoja pisna stališča o implementaciji nove Direktive o avtorskih pravicah na enotnem digitalnem trgu¹. DSM Direktiva nalaga državam članicam, da v svoj nacionalni pravni red implementirajo več izjem in omejitev avtorske pravice, ki so ključne tudi za opravljanje dejavnosti knjižnic in tudi drugih ustanov, ki hranijo in nudijo dostop do kulturne dediščine in znanja.

Po našem mnenju se pomembna izhodišča in nujna priporočila za dobro in učinkovito implementacijo z našega področja nanašajo zlasti na sledeča ključna področja:

- 3. člen (besedilno in podatkovno rudarjenje),
- 7. člen (pogodbena in tehnološka derogacija)
- 5. člen (digitalno in čezmejno poučevanje)
- 15. člen (varstvo medijskih publikacij)
- 17. člen (uporaba varovanih vsebin na spletu)²

S tem dokumentom želimo pristojnemu ministrstvu in tudi Uradu za intelektualno lastnino Republike Slovenije (URSIL), ki bo pod okriljem Ministrstva za gospodarski razvoj in tehnologijo pripravljati predlog zakona, ki bo implementiral DSM Direktivo, predložiti jasn in argumentiran predlog, katere cilje je potrebno zasledovati pri implementaciji, da bodo lahko knjižnice in tudi druge ustanove, ki hranijo in nudijo dostop do kulturne dediščine in znanja in spadajo pod okrilje MK, tudi v prihodnosti opravljale svoje poslanstvo.

1. Smernice glede člena 3 DSM Direktive

DSM Direktiva v členu 3 določa novo izjemo za "besedilno in podatkovno rudarjenje" oziroma "podatkovno analitiko" za namene znanstvenega raziskovanja. Ta nova izjema podeljuje raziskovalcem, ki imajo zakonit dostop do odprtega spleta, kakor tudi do zbirk univerz, knjižnic, arhivov in drugih ustanov za varstvo kulturne dediščine širom EU svobodo izvajanja podatkovne analitike, ne da bi za to potrebovali dovoljenje imetnikov pravic. Ključno je, da te pravice do uživanja te nove izjeme ni mogoče odpraviti ne s pogodbo ne s tehnološkimi ukrepi za zaščito avtorskih del. Ta izjema tako predstavlja ključno pravno podlago raziskovalcem za podatkovno analizo t.i. velikih podatkov.

Bistvo velikih podatkov in s tem razvoja umetne inteligence, je zmožnost računalnikov, da analizirajo in izvlečejo informacije iz strukturiranih in nestrukturiranih nizov podatkov kot odgovor na določeno

¹ Direktiva (EU) 2019/790 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 17. aprila 2019 o avtorski in sorodnih pravicah na enotnem digitalnem trgu in spremembi direktiv 96/9/ES in 2001/29/ES, dostopno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0790>

² Pri pripravi stališč in smernic smo se posvetovali s strokovnjaki in upoštevali smernice in priporočila strokovnih organizacij organizacij: LIBER, Communia, SPARC, EBLIDA, IFLA, Europeana in drugih organizacij, ki zastopajo knjižnice in druge ustanove kulturne dediščine.

navodilo oziroma poizvedbo, ki temelji na algoritmu. V pravnem kontekstu se to pogosto poimenuje "besedilno in podatkovno rudarjenje", ali širše "podatkovna analitika" oziroma "analiza besedila in podatkov".

DSM Direktiva državam članicam daje veliko manevrskega prostora, kako lahko izjemo implementirajo v svoj pravni sistem. Slaba implementacija bo lahko predstavljala ključno oviro napredka Republike Slovenije na področju analize velikih podatkov in razvoja umetne inteligence, zato apeliramo na slovenskega zakonodajalca, da vpelje široko in učinkovito izjemo, ki bo predstavljala pravno varen okvir za podatkovno analitiko oziroma ustrezno pravno podlago za pravico raziskovanja, kot jo mnogi imenujejo. Pri tem naj prisluhne slovenskim raziskovalcem oziroma institucijam, ki slovenskim raziskovalcem omogočajo zakoniti dostop do vsebin, ki se podatkovno analizirajo, in izkoristi vse možnosti, ki jih daje DSM Direktiva. Obenem naj zakonodajalec izkoristi tudi možnosti, ki jih v obliki izjeme za raziskovanje ponuja Infosoc Direktiva³ že od leta 2001, ki v naš pravni sistem kljub temu ni bila implementirana.

Obvezna izjema za raziskovalce iz člena 3 DSM Direktive naj se implementira tako, da upošteva sledeče smernice:

1. Pri implementaciji določbe naj se uporablja izraz "analiza besedila in podatkov" ali "podatkovna analitika" in ne "besedilno in podatkovno rudarjenje" zato, da ne bo dvoma, da so vključene vse tehnike podatkovne analize, ki se uporabljajo v procesih ustvarjanja umetne inteligence.
2. Uzakoni naj se obvezen 72-urni odzivni čas imetnikov pravic za primere, ko bo dostop za besedilno in podatkovno rudarjenje oziroma podatkovno analizo blokiran zaradi tehnoloških ovir.
3. Naj se ne določa posebnih zahtev glede varnega shranjevanja podatkov.
4. Naj se ne določa posebnih zahtev glede hrambe podatkov s strani tretjih oseb, ki jih omenja uvodna izjava direktiva, ker to ni potrebno.

Člen 3 DSM Direktive ne ureja vseh okvirjev, ki so potrebni za učinkovito in optimalno pravno analizo podatkov, zato je ključno, da člen 25 DSM Direktive omogoča državam članicam, da sprejmejo ali ohranijo v veljavi izjeme za namene raziskovanja, ki so širše kot člen 3, dokler so v skladu z obstoječim EU pravom (natančneje s členom 5(3) InfoSoc Direktive), zato je ključno, da se za optimalen nacionalni pravni okvir za podatkovno analizo za namene znanstvenega raziskovanja uredi še sledeče:

5. Dovolj naj se oddaljen dostop do vsebin, ko se na podlagi izjeme za besedilo in podatkovno rudarjenje digitalizira analogne predmete.
6. Določi naj se jasna izjema za deljenje oziroma dajanje na voljo javnosti izsledkov podatkovnega rudarjenja.
7. Določi naj se, da je podatkovna analiza programske opreme izrecno dovoljeno v nacionalni zakonodaji.
8. Široka opredelitev upravičencev.

OBRAZLOŽITEV

ad 1) Pri implementaciji določbe naj se uporablja izraz "analiza besedila in podatkov" ali "podatkovna analitika" in ne "besedilno in podatkovno rudarjenje" zato, da ne bo dvoma, da so vključene vse tehnike podatkovne analize, ki se uporabljajo v procesih ustvarjanja umetne inteligence.

³ Direktiva 2001/29/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. maja 2001 o usklajevanju določenih vidikov avtorske in sorodnih pravic v informacijski družbi, dostopno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/ALL/?uri=CELEX%3A32001L0029>

Direktiva v Uvodni izjavi 5 uporablja izraz "tehnologije za besedilno in podatkovno rudarjenje", kar nakazuje, da podatkovna analiza morebiti spada na številna različna področja podatkovne znanosti, ne samo na področje podatkovnega rudarjenja. Ta področja vključujejo analizo podatkov v okviru UI in strojnega učenja. Da se odrazijo različni tehnični okvirji, znotraj katerih se lahko odvija analiza podatkov, svetujemo, da implementacija odraža številne tehnologije, ki so lahko z analizo besedil in podatkov povezane.

ad 2) Uzakoni naj se obvezen 72-urni odzivni čas imetnikov pravic za primere, ko bo dostop za besedilno in podatkovno rudarjenje oziroma podatkovno analizo blokiran zaradi tehnoloških ovir.

Obstoječi mehanizmi, ki dovoljujejo izogibanje tehnološkim ukrepom za zaščito avtorskih del (*Technological Protection Measures, TPM*) so nejasni, netransparentni in, kjer so bili testirani, je testiranje trajalo več mesecev, npr. v VB. Financerji raziskav, organizacije in posamezniki vlagajo finance in čas za izvajanje podatkovne analize, zato je ključno, da se teh vlaganj in raziskav ne sme neupravičeno preprečevati s počasnim odzivnim časom imetnikov pravic, ko dostop preprečujejo TPM.

Zato naj se oblikuje transparenten in hitro odzivajoč sistem v skladu s členom 6(4) InfoSoc Direktive. Določi naj se največ 72-urni časovni okvir, znotraj katerega mora biti omogočeno nadaljevanje dostopa, če tehnološki ukrepi za zaščito avtorskih del preprečujejo dostop do gradiv, do katerih je bilo zakonito dostopano. To bi moralo veljati še posebej za kupljeno vsebino.

Če dostop ni omogočen v 72 urah, naj veljajo primerne denarne kazni glede na naložbe raziskovalnih organizacij, posameznikov itd. v nakup vsebin in v izvajanje podatkovnega rudarjenja.

ad 3) Naj se ne določa posebnih zahtev glede varnega shranjevanja podatkov

Evropskim knjižnicam se na leto zaupa preko 2,56 milijarde USD za nakup znanstvenih knjig in zbornikov za raziskovalne namene. To vključuje tudi podatkovno rudarjenje. Če se jim zaupa nakup takšnega gradiva, naj se jim zaupa tudi njegova uporaba. "Zaupa se nakup, zaupa se uporaba." Univerze so učinkovite pri vzpostavljanju primerne varnostne ukrepe za zaščito svojih in tujih sredstev, kakor tudi za spoštovanje določb GDPR.

Izven univerz ima večina organizacij, ki izvaja TDM, najnovejšo tehnologijo varnosti IT, zaradi česar bi morali odločitev o tem, kako najbolje zavarovati informacije, ki se pridobijo z besedilnim in podatkovnim rudarjenjem, prepustiti podatkovnim znanstvenikom in vključenim organizacijam.

Zakonodajalec naj se izogiba določanju posebnih varnostnih zahtev in naj enostavno zgolj natančno implementira člen 3.

ad 4) Naj se ne določa posebnih zahtev glede hrambe podatkov s strani tretjih oseb, ki jih omenja uvodna izjava direktiva, ker to ni potrebno;

Ključnega pomena je, da avtorsko pravo držav članic ne nasprotuje politikam in podpora financerjev raziskav. Da bi kar najbolj povečali ohranitev podatkov in nadaljnjo uporabo s strani drugih raziskovalcev, financerji raziskav prepuščajo odločitev o tem, kje naj se hranijo podatki, raziskovalcem in projektu. Vsaka zahteva, da podatke hrani tretja oseba, tako spodkopava obstoječe najboljše prakse politik upravljanja s podatki, ki jih imajo financerji raziskav, ki jih plačujejo davkoplačevalci, npr. Evropska Komisija, DFG, UKRI itd., zato apeliramo, da se takšnih zahtev v slovenski zakonodaji ne uzakoni.

ad 5) Dovolj naj se oddaljen dostop do vsebin, ko se na podlagi izjeme za besedilo in podatkovno rudarjenje digitalizira analogne predmete

Uzakoni naj se možnost za podatkovno rudarjenje digitaliziranih analognih materialov izven prostorov institucije, ki zagotavlja zakoniti dostop. Člen 3 se ne nanaša na izjemo od pravice dajanja na voljo javnosti, zaradi česar se predpostavlja, da morajo raziskovalci v vsakem primeru biti fizično prisotni v prostorih institucij, da bi lahko tam podatkovno analizirali oziroma rudarili digitalizirane analogne materiale.

Oddaljeno rudarjenje digitaliziranih analognih materialov ne spodkopava namena izjeme in še posebej ne nove akademske discipline digitalnih ved. Podatkovni znanstveniki v večini primerov ne bodo mogli vzpostaviti centra za podatkovno rudarjenje v knjižnici njihove organizacije zaradi pomanjkanja primernih prostorov oziroma niti ne morejo premakniti svoje infrastrukture za podatkovno rudarjenje z mesta, kjer se nahaja.

Zato naj se raziskovalcem dovoli rudarjenje digitaliziranih materialov na daljavo tako, da se ustvari izjema v skladu s členom 5(3)(a) InfoSoc Direktive za ta namen. Na podlagi te izjeme naj se omogoči uporabo digitaliziranih vsebin oziroma predmetov na načine, ki ustrezajo delovnim procesom podatkovnih znanstvenikov in njihovem tehničnemu okolju. To lahko torej morebiti pomeni, da so kopije digitaliziranih predmetov na dnevni bazi dane na voljo za uporabo raziskovalcem, ali vzpostavitev tehnične mreže, do katere imajo nato podatkovni znanstveniki dostop. Da bi uravnotežili potrebe uporabnikov in imetnikov pravic (kot lahko vidimo v knjižničnih izjemah nekaterih EU držav (npr. Irske)), verjamemo, da bi bilo primerno od raziskovalcev, ki dobijo oddaljen dostop do digitalizirane analogne vsebine, zahtevati pisno izjavo, ki naj jo predložijo instituciji, ki omogoči dostop in s katero se zavežejo, da bodo reprodukcije uporabili le za namene besedilnega in podatkovnega rudarjenja. S tem, da takšen proces uvede in nadzoruje institucija, ki omogoča dostop, se ustvari pravno varno okolje za knjižnice in arhive, kakor tudi za raziskovalce, ki lahko nato podatkovno rudarijo v okolju, ki optimizira njihove lastne delovne procese.

ad 6) Določi naj se jasna izjema za deljenje oziroma dajanje na voljo javnosti izsledkov podatkovnega rudarjenja

Dovoli naj se deljenje izsledkov objavljenih in neobjavljenih podatkov (kolikor to določa pravo varstva podatkov itd.) v skladu s tristopenjskim testom. Člen 3 ne vsebuje izjeme za dajanje na voljo javnosti. Zato lahko podatkovni znanstveniki izsledke svojih raziskav delijo le pod izjemo ali kjer izsledki niso varovani z avtorskimi pravicami/pravicami na zbirkah podatkov na izvirniku.

Izjema citiranja, ki omogoča deljenje/dajanje na voljo javnosti objavljenih gradiv je nejasna in izključuje neobjavljeno gradivo, zato ni dovolj.

Večina podatkov, ki jih znanstveniki želijo deliti, za izvirno avtorsko delo ni pomembnih, saj so bili predelani, pomenijo izpeljane podatke in z obratnim inženiringom ni mogoče ustvariti umetniškega izraza, ki je vsebovan v izvirnem avtorskem delu.

Za posameznike in organizacije znotraj EU je možnost deljenja rezultatov TDM bistvenega pomena, da bodo lahko tekmovali z državami, v katerih je to dovoljeno na osnovi institutov poštene rabe (*t.i. fair use*) ali držav, ki imajo uzakonjene široke izjeme za podatkovno analizo kot je npr. Japonska.

ad 7) Izrecno naj se določi, da je podatkovna analiza programske opreme dovoljena

V skladu z definicijami v avtorskem pravu programska oprema šteje med literarna avtorska dela, zato posebna izrecna omemba sicer ni potrebna, vendar naj se v izogib dvomu po vzoru izjeme, ki je določena

v členu 4 DSM Direktive, ki programsko opremo še posebej izrecno omenja, programsko opremo izrecno določi tudi v primeru člena 3.

Ad 8) Široka opredelitev upravičencev.

Uvodna izjavi 12 in 13 določata, da je potrebno "raziskovalne organizacije" in "ustanove za varstvo kulturne dediščine" razlagati zelo široko. Zato svetujemo, da zakonodajalec široko opredeli krog upravičencev do izjeme po členu 3 Direktive in na ta način vključi vse ustanove, ki se ukvarjajo s podatkovno analitiko v raziskovalne namene. Izrecno je potrebno tudi izpostaviti, da uvodna izjava 14 pojasnjuje, da so v izjemi zajete »Raziskovalne organizacije in ustanove za varstvo kulturne dediščine, vključno z osebami, ki spadajo k njim«. To pomeni, da izjema zajema vse, ki imajo zakonit dostop do vsebine preko ustanov za varstvo kulturne dediščine.

2. Smernice glede člena 7. DSM Direktive

DSM Direktiva v členu 7 ureja dva pomembna problema, s katerimi se srečujejo upravniki in sicer prekrivanje izjem in omejitev z nasprotujočimi pogodbenimi določbami in prekrivanje izjem in omejitev avtorskih pravic s tehnološkimi zaščitnimi ukrepi.

V prvem odstavku člen 7. DSM Direktive določa, da so neizvršljive pogodbene določbe, ki bi bile v nasprotju z izjemami iz Direktive, medtem ko v drugem odstavku člen 7 DSM Direktive določa, da mora biti uporabnikom omogočeno dostopanje do gradiva, ki je sicer zaščiteno s tehnološkimi zaščitnimi ukrepi.

Čeprav veljavno pravo EU ni popolnoma jasno glede vprašanja, ali lahko pogodbena določila prevladajo nad izjemami in omejitvami od avtorske in sorodnih pravic, je Sodišče EU na primer v združenih zadevah C-457/11 do C-460/11⁴ odločilo, da izjeme od avtorske in sorodnih pravic prevladajo nad pogodbami, tudi če prevlada ni nikjer izrecno zapisana. Zato je zaradi večje pravne varnosti uporabnikov ključno, da se pri implementaciji DSM Direktive v slovenski pravni red izrecno določi, da imajo izjeme in omejitve iz Direktive prednost pred nasprotnimi pogodbenimi določili.

Tehnološki zaščitni ukrepi (TPM med katere spadajo npr. ključavnice, zaščita z gesli itd., v trenutno veljavnem pravu EU predstavljajo veliko težavo, saj uživajo skoraj absolutno zaščito. InfoSoc Direktiva⁵ namreč določa, da jih ni dovoljeno odstraniti oziroma jih zaobiti, razen za namene zakonite uporabe del po določenih izjemah. V Sloveniji ZASP⁶, ki sicer govori o tehničnih ukrepih, v 166.c členu sicer določa, da morajo imetniki pravic, ki uporabljajo tehnološke zaščitne ukrepe, z njihovo spremembo omogočiti uveljavljanje nekaterih izjem in omejitev, vendar to ni dovolj. Mehanizmi, s katerimi se omogoča dostop do avtorskopravno varovanih vsebin, namreč niso jasno določeni, njihova uporaba v praksi pa je obremenjujoča in zamudna. V postopku implementacije DSM Direktive mora biti zato zagotovljeno, da bo upravičencem do izjem in omejitev omogočen predvsem hiter in učinkovit dostop do gradiv, do katerih lahko sicer zakonito dostopajo.

V skladu s členom 7. DSM Direktive se prepoveduje pogodbena derogacija za primere: nove izjeme za besedilno in podatkovno rudarjenje za namene znanstvenega raziskovanja, ki daje določenim

⁴ Sodba z dne 27. 6. 2013, združene zadeve C-457/11 do C-460/11, Verwertungsgesellschaft Wort (VG Wort) proti Kyocera, Epson Deutschland GmbH, Xerox GmbH (C-457/11), Canon Deutschland GmbH (C-458/11), in Fujitsu Technology Solutions GmbH (C-459/11), Hewlett-Packard GmbH (C-460/11) proti Verwertungsgesellschaft Wort (VG Wort), dostopno na: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=138854&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=9105558>

⁵ Direktiva 2001/29/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. maja 2001 o usklajevanju določenih vidikov avtorske in sorodnih pravic v informacijski družbi, dostopno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/ALL/?uri=CELEX%3A32001L0029>

⁶ Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (Uradni list RS, št. 16/07 – uradno prečiščeno besedilo, 68/08, 110/13, 56/15, 63/16 – ZKUASP in 59/19), dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO403>

raziskovalcem svobodo za izvajane podatkovne analitike (3. člen), nove izjeme za izobraževanje (5. člen), nove izjeme za ohranjanje kulturne dediščine (6. člen).

Države članice imajo možnost, da izboljšajo pravno varnost uporabnikov in učinek, ki ga vzpostavlja člen 7. določijo za vse izjeme in omejitve v skladu z veljavno zakonodajo, tako da določijo prepoved pogodbene in tehnološke derogacije za vse izjeme in omejitve v veljavni zakonodaji.

Predlagamo, da se v zvezi z implementacija člena 7 DSM Direktive implementira rešitev tako, da upošteva sledeče smernice:

1. Zahteva naj se, da imentniki pravic upravičencem do izjem zagotovijo dostop do gradiv v roku 72 ur.
2. Vzpostavi naj se odgovornost imetnikov avtorskih pravic, če ne zagotovijo dostopa v roku 72 ur.
3. Vse izjeme naj se zavaruje pred morebitno odpravo s pogodbenimi določili.
4. Vse izjeme naj se zavaruje pred morebitno odpravo s tehnološkimi zaščitnimi ukrepi.
5. Omogoči naj se zaobid tehnoloških zaščitnih ukrepov v obsegu, ki je potreben za uporabo izjem in omejitev.

OBRAZLOŽITEV

ad 1) Zahteva naj se, da imentniki pravic upravičencem do izjem zagotovijo dostop do gradiv v roku 72 ur.

Če se za odpravo tehnoloških zaščitnih ukrepov zahteva sprožitev zapletenih sodnih ali upravnih postopkov, to predstavlja nesorazmerno breme za upravičence po izjemah in omejitvah, ki želijo zakonito dostopati do gradiv. Dodatno lahko predolg postopek za odstranitev tehnoloških zaščitnih ukrepov pomeni celo izvotlitev pravic, saj je pri določenih izjemah in omejitvah (npr. za besedilno in podatkovno rudarjenje) ključno, da se do gradiv dostopa hitro.

Zato svetujemo, da slovenski zakonodajalec zagotovi hiter in transparenten postopek (če je mogoče, z uporabo uporabnikom prijaznih spletnih obrazcev), ki bo uporabnikom zagotovil pridobitev tehničnih sredstev za dostop in uporabo vsebin, oziroma odstranitev tehnoloških zaščitnih ukrepov, ki dostop do vsebin preprečujejo. Za primere, ko imetniki pravic tudi na zahtevo ne odpravijo tehnoloških varnostnih ukrepov, naj bo določeno, da se upravičencu dostop omogoči z odredbo vlade v roku, ki ne sme biti daljši od 72 ur.

ad 2) Vzpostavi naj se odgovornost imetnikov avtorskih pravic, če ne zagotovijo dostopa v roku 72 ur.

Zakonodajalec naj vzpostavi spodbudo za imetnike pravic, da spoštujejo pravice uporabnikov do dostopa in uporabe vsebin, ki so zaščitene s tehnološkimi zaščitnimi ukrepi. Zato naj bo predpisano plačilo odškodnine upravičencem do izjem, za primere, ko imetniki pravic upravičencem do izjem ne bodo zagotovili sredstev za dostop do gradiv oziroma ne bodo odstranili tehničnih varnostnih ukrepov v 72 urah od prejetja zahteve.

ad 3) Vse izjeme naj se zavaruje pred morebitno odpravo s pogodbenimi določili.

Pogodbena določila, ki bi poskušala omejiti ali preprečiti uporabo, dovoljeno na podlagi katerikoli izjeme od avtorske in sorodnih pravic, naj bodo prepovedana. Vsaka izjema od avtorskih pravic je pretehtana in utemeljena na podlagi temeljnih pravic drugih in uzakonjena z razlogom. Zato slovenski zakonodajalec ne sme dovoliti, da se uporabniki znajdejo v položaju, v katerem ne bodo imeli druge izbire, kot da sprejmejo neugodne pogodbene pogoje za dostop do vsebin, pod katerimi ne bi mogli več uživati svojih pravic, ki jim sicer pripadajo v skladu z izjemami ali omejitvami.

ad 4) Vse izjeme naj se zavaruje pred morebitno odpravo s tehnološkimi zaščitnimi ukrepi.

Glede na sedaj veljavno pravo EU in slovensko zakonodajo je odstranitev oziroma spremembo tehnoloških zaščitnih ukrepov mogoče zahtevati le za uporabo v skladu z nekaterimi izjemah in omejitvami in v skladu z zapletenim postopkom. Ni razloga, da bi izjeme od avtorske in sorodnih pravic urejali različno glede na način dostopanja do vsebin, zaradi česar bi morali tudi uporabniki temeljnih izjem v javnem interesu, kot so npr. citat in parodija uživati pravico, da od imetnika pravic zahtevajo zagotovitev dostopa do vsebin. Zato slovenskega zakonodajalca pozivamo, da uporabnikom vseh izjem omogoči možnost zahtevati odstranitve tehnoloških zaščitnih ukrepov za dostop do gradiv.

ad 5) Omogoči naj se zaobid tehnoloških zaščitnih ukrepov v obsegu, ki je potreben za uporabo izjem in omejitev.

Uporabniki bodo lahko učinkovito dostopali do vsebine in jo uporabljali le, če bodo lahko sami zaobšli tehnološke varnostne ukrepe, ki onemogočajo dostop. Slovenski zakonodajalec lahko to doseže na dva načina: da dovoli zaobid tehnoloških zaščitnih ukrepov takrat, ko imetnik pravic uporabnikom sam ne zagotovi sredstev za odstranitev tehnoloških ukrepov v 72 urah od vložitve zahteve, oziroma da se dovoli zaobid tehnoloških zaščitnih ukrepov ne da bi uporabnik moral imetnika pravic pozvati k njihovi odpravi.

3. Smernice glede člena 5. DSM Direktive, ki se nanašajo na raziskovalne organizacije

Obvezna izjema za izobraževanje, ki jo določa člen 5. DSM Direktive, bo lahko omogočala poučevalcem in učencem v formalnem izobraževalnem okolju določeno vrsto rab (npr. skeniranje, nalaganje, streaming) avtorsko varovanih vsebin (npr. slik, besedila, videov), ne da bi za to potrebovali predhodno dovoljenje imetnikov avtorskih pravic, pod pogojem da spoštujejo pogoje iz člena 5.

Splošno stališče knjižnic in drugih ustanov za varstvo kulturne dediščine, je, da naj se implementira široka in pravno jasna izjema za izobraževanje, ki bo zasledovala javni interes v izobraževanju, katerega zagovarjajo izobraževalne ustanove.

Predlagamo, da se v zvezi z implementacija člena 5. DSM Direktive implementira rešitev tako, da upošteva sledeče smernice:

1. V okvir izjeme naj se izrecno vključijo izobraževalne dejavnosti, ki jih nudijo ustanove za varstvo kulturne dediščin.
2. Izjema naj ne bo predmet nadomestil.

OBRAZLOŽITEV

ad 1) V okvir izjeme naj se izrecno vključijo izobraževalne dejavnosti, ki jih nudijo ustanove za varstvo kulturne dediščin.

Čeprav izjema omogoča rabo izven prostorov izobraževalne ustanove, npr. v muzeju, knjižnici ali drugi ustanovi za varstvo kulturne dediščine, ne zajema dejavnosti, ki jih vodijo takšne institucije same. Glede na to, da vsako leto 24 milijonov odraslih sodeluje v neformalnih usposabljanjih v knjižnicah preko EU, bi jih bilo smiselno vključiti v obseg, pokrit s to določbo. V skladu z implementacijo člena 5. DSM Direktive naj se izrecno določi, da za »namene tega člena se knjižnice in ustanove za varstvo kulturne dediščine štejejo za izobraževalne ustanove.«

ad 2) Izjema naj ne bo predmet nadomestil.

Državam članicam ni treba implementirati možnosti, ki jim jo podeljuje člen 5(4), da rabo po izjemi podvržejo plačilu pravičnega nadomestila.

Izjema ne pomeni prostega dovoljenja za rabo avtorsko varovanih gradiv na načine, ki imetnikom pravic povzročajo neupravičeno škodo oziroma raba v skladu z izjemo povzroči minimalno škodo oziroma je sploh ne povzroči. Trenutno ima več kot 15 držav EU izjeme v izobraževanju, ki so v celoti ali po večini neplačljive, med njimi tudi Republika Slovenija.

4. Smernice glede člena 15 DSM Direktive, ki se nanašajo na raziskovalne organizacije

DSM Direktiva v členu 15 določa novo pravico za založnike medijskih publikacij, ki jim bo omogočala nadzor nad spletno uporabo njihovih medijskih publikacij s strani ponudnikov storitev informacijske družbe. Ta novost je problematična, ker preprečuje uporabo medijskih publikacij v tisku, razen »zelo kratkih izvlečkov« in ker tako ustvarja novo vrsto ekskluzivnih pravic, ki varujejo neizvirne zbirke novinarskih del (»medijske publikacije«), medtem ko bodo avtorske pravice še naprej varovale tako izvirne zbirke kot tudi sama novinarska dela (npr. novinarski članki, fotografije, videoposnetki itd.).

Predlagamo, da se v zvezi z implementacija člena 15 DSM Direktive implementira rešitev tako, da upošteva sledeče smernice:

1. Nova pravica naj zajema le novinarske publikacije in ne tudi znanstvenih periodičnih publikacij, blogov ter vstavljanja hiperpovezav.
2. Za novo pravico naj veljajo vse izjeme in omejitve, ki veljajo za avtorsko in sorodne pravice
3. Široka opredelitev termina »zelo kratke izvlečke« medijskih publikacij, ki jih je v tisku dovoljeno uporabljati, brez vnaprejšnje mejitve obsega takšnih izvlečkov.

OBRAZLOŽITEV:

ad 1) Nova pravica naj zajema le novinarske publikacije in ne tudi znanstvenih periodičnih publikacij, blogov ter vstavljanja hiperpovezav.

Nova pravica založnikov se nanaša le na medijske publikacije, zato je pomembno, da se v zakonskem besedilu jasno določi, da so ostale vsebine (npr. znanstvene publikacije, blogi, hiperpovezave itd.) izvzete, tako kot je določeno v uvodnih izjavah 56 in 57.

ad 2) Za novo pravico naj veljajo vse izjeme in omejitve, ki veljajo za avtorsko in sorodne pravice.

Nova pravica iz člena 15 DSM Direktive predstavlja nov nivo varstva za založnike, ki bo veljala poleg avtorsko-pravnega varstva. Slovenski zakonodajalec naj jasno določi, da za novo pravico založnikov veljajo vse izjeme in omejitve, ki veljajo sicer za avtorsko in sorodne pravice.

ad 3) Široka opredelitev termina »zelo kratke izvlečke« medijskih publikacij, ki jih je v tisku dovoljeno uporabljati, brez vnaprejšnje mejitve obsega takšnih izvlečkov.

Nova pravica omogoča založnikom, da preprečijo uporabo medijskih publikacij v tisku, razen »zelo kratkih izvlečkov«. Za zagotavljanje dostopa do informacij in svobode izražanja je pomembno, da se pod izraz »zelo kratki izvlečki« zajame čim več vsebin. Zato svetujemo, da se izraz »zelo kratki izvlečki« opredeli čim širše, pri čemer naj obseg takšnih izvlečkov ne bo vnaprej omejen navzgor.

5. Smernice glede člena 17 DSM Direktive, ki se nanašajo na raziskovalne organizacije

Člen 17 določa, da se za »ponudnike storitev deljenja vsebin na spletu« šteje, da sami izvajajo dejanje priobčitve javnosti ali dajanje na voljo javnosti, kadar omogočijo dostop do avtorsko varovanih del, ki jih na njihov strežnik naložijo njihovi uporabniki. To pomeni, da bodo odslej spletne platforme neposredno odgovorne za posege v avtorske pravice, storjene s strani njihovih uporabnikov. Direktiva zato predvideva, da morajo ponudniki storitev deljenja vsebin na spletu vnaprej pridobiti dovoljenje imetnikov pravic, da lahko dela priobčijo ali dajo na voljo javnosti, na primer s sklenitvijo licenčnega sporazuma. V primeru, da dovoljenja ne morejo pridobiti, bodo morale vsebine odstranjevati. To lahko vodi do množične uporabe avtomatičnih filtrov, ki niso dovolj sofisticirani, da bi lahko vedno razločili med uporabo, ki posega v avtorske pravice in uporabo, ki je dovoljena (npr. parodija).

Predlagamo, da se v zvezi z implementacija člena 17 DSM Direktive implementira rešitev tako, da upošteva sledeče smernice:

1. Izraz »ponudniki storitev deljenja vsebin na spletu« naj se definira ozko
2. Orodja, ki jih uporabljajo ponudniki storitev deljenja vsebin na spletu ne smejo izključevati zakonsko dovoljene uporabe.

OBRAZLOŽITEV:

Ad 1) Izraz »ponudniki storitev deljenja vsebin na spletu« naj se definira ozko.

Zakonodajalec naj izrecno določi, da se izraz »ponudniki storitev deljenja vsebin na spletu« definira restriktivno oziroma ozko, kakor je opredeljen v členu 2 DSM, ki določa, da so »ponudniki storitev deljenja vsebin na spletu« ponudniki, katerih glavni namen je shranjevati večjo količino avtorskih del in njihovo organiziranje in promoviranje za namene ustvarjanja dobička. Direktive. Izrecno naj bo izpostavljeno, da ta izraz ne vključuje ustanov za varstvo kulturne dediščine, raziskovalnih in izobraževalnih ustanov ter izobraževalnih in znanstvenih spletnih repozitorijev ali platform.

Ad 2) Orodja, ki jih uporabljajo ponudniki storitev deljenja vsebin na spletu ne smejo izključevati zakonsko dovoljene uporabe.

Izrecno naj bo določeno, da kakršna koli orodja, s katerimi bodo ponudniki želeli ločiti nedovoljene vsebine na svojih strežnikih od dovoljenih (npr. avtomatični filtri) ne smejo preprečevati deljenja vsebin, ki avtorsko varovana dela uporabljajo zakonito in v skladu z izjemami in omejitvami od avtorske in sorodnih pravic.

Vljudno vas prosimo, da pri implementaciji DSM Direktive upoštevate naša stališča, da bomo lahko učinkovito opravljali svoje delo.

Lep pozdrav,

Mitja Jermol
UNESCO katedra o odprtih tehnologijah za prosto dostopne izobraževalne vire in odprto učenje
Institut Jožef Stefan
Jamova 39, 1000, Ljubljana

